

İSLAM SANATLARINDA ESTETİK: GÜZELİ ANLAMAK Mustafa Uğur KARADENİZ

Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020.
(ISBN: 978-625-7854-45-0, 257 s.)

Sait AVCI*

Öz: İslam sanat geleneğinin bir ürünü olarak ortaya çıkan eser sanatçı ile birlikte onun yaşadığı toplumun varlık ve hayat anlayışının bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Sanat eseri her ne kadar sanatçının kişisel tecrübe ve çabasının bir ürünü olsa da sanatçının içinden çıktığı toplumun kültürel birikimini ve mensup olduğu dini düşüncenin estetik bakış açısını ortaya koyan bir veri özelliğine de sahiptir. İslam sanatı başlangıcından bugüne kadar temel bir üslup ve motif anlayışı geliştirmiş; sanatçının hassasiyetle uyması gereken genel çerçeveyi belirlemiştir. Tarihi süreç içerisinde İslam sanatının şiir, mimari, musiki ve tezyini sanatlar gibi birçok alanında düşünce ve eylem birlikteliği sağlanmıştır. Günümüze kadar İslam sanatları üzerine birçok eser kaleme alınmış olmakla birlikte İslam sanat estetiğinin kavramlarını bir araya getirme ve bütüncül bir bakış açısı ile ele alma konusunda yeterli çalışmaların yapıldığını söylemek güçtür. Bu noktada Doç. Dr. Mustafa Uğur Karadeniz'in "İslam Sanatlarında Estetik Güzeli Anlamak" isimli çalışması büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Yazar bu eserinde İslam sanatlarının hem estetik arka planını incelemiş hem de kaynaklarını ve kavramlarını bir bütünlük içerisinde ele alarak açıklamıştır. Biz bu kıymetli eseri inceleyerek başta Klasik Türk Edebiyatı ve İslam Sanatları alanlarında çalışanlar olmak üzere bütün araştırmacı ve okurların dikkatine sunmayı amaçladık.

Anahtar Kelimeler: İslam, sanat, estetik, şiir, güzellik

**MUSTAFA UĞUR KARADENİZ, ISLAMIC ARTS, UNDERSTANDING
AESTHETIC BEAUTY, KETEBE PUBLICATIONS, ISTANBUL, 2020.**

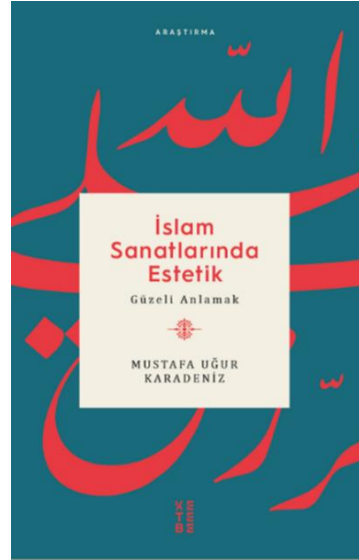
Abstract: The work of art that emerges as a product of the Islamic art tradition can be con-

ORCID ID : 0000-0003-3181-2290

DOI : 10.31126/akrajournal.1276557

Geliş tarihi : 03 Nisan 2023 / Kabul tarihi: 19 Temmuz 2023

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları.

sidered a manifestation of the understanding of the existence and life of the society in which the artist lives with the artist. Although the work of art is a product of the artist's personal experience and effort, it also has a data feature that reveals the cultural accumulation of the society from which the artist emerged and the aesthetic perspective of the religious thought to which he belongs. Islamic art has developed a basic understanding of style and motifs from its beginnings to the present; it has determined the general framework that the artist must follow precisely. In the historical process, a unity of thought and action was achieved in many fields of Islamic art such as poetry, architecture, music, and decorative arts. Although many works have been written on Islamic arts until today, it is difficult to say that sufficient studies have been carried out to bring together the concepts of Islamic art aesthetics and address them holistically. At this point, Assoc. Prof. Dr. Mustafa Uğur Karadeniz's work titled "Understanding Aesthetic Beauty in Islamic Arts" fills a big gap. In this work, the author has examined both the aesthetic background of Islamic arts and explained their sources and concepts in a holistic manner. By analyzing this valuable work, we aimed to present it to the attention of all researchers and readers, especially those working in the fields of Classical Turkish Literature and Islamic Arts.

Key Words: Islam, art, aesthetics, poetry, beauty.

Tanıtım (İslam Sanatlarında Estetik, Güzeli Anlamak)

Samsun Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mustafa Uğur Karadeniz tarafından kaleme alınan “İslam Sanatlarında Estetik Güzeli Anlamak” adlı eser İslam estetiğinin düşünce ve eylem bütünlüğünü ortaya koyma çabasının bir ürünü olarak nitelenebilir. Yazar, bu eserinde günümüzde estetiği yalnızca görünür formlara hapseden düşünce biçiminin yanlışlığına değinerek, hakikatin aşkın boyutlarının karanlıkta kalmaması ve sanatın hakikatle buluşmasının estetiği anlamakla mümkün olduğunu ifade etmektedir. Güzelliği ahlaktan ayrı görmeyen İslam düşüncesinin bir anlama çabası içerisinde olduğuna değinen yazar, İslam sanatçısının sahip olma arzusuyla değil anlama çabası ve ait olma bilinciyle hareket ettiğini vurgulamaktadır. Mustafa Uğur Karadeniz, bu çalışmanın gerekliliğini şu cümlelerle açıklamaktadır:

“İslam sanatları estetiği, kuramsal olarak yeni gelişen bir çalışma alanıdır. Ve hâlâ bu sanatlardaki ortak ilkelerin varlığı tartışma konusudur. Literatürde de İslam estetiğine dair kavram ve ilkeler, somut başlıklar altında değerlendirilmemiş; dağınık tespitler olarak kalmıştır. Bu da İslam estetiğinin bir bütün hâlinde değerlendirilmesinin önüne geçmiştir. Bu yüzden hem İslam sanatlarının estetik arka planının belirlenmesi hem de bunların hâkim olduğu sanatlardaki izlerinin takip edilebilmesi adına kavramsal bir çalışma yapmak zaruret hâline gelmiştir.” (s. 10).

İslam sanatları estetiğinin daha çok mimari sanatı üzerine bir kuram geliştirdiğini belirten Karadeniz, bu bakış açısının İslam estetiği ilkelerinin bütün yönleri ile tanınip anlaşılmasına engel olduğunu vurgulamaktadır. Yazara göre İslam sanatları estetiğinde mimarının yanı sıra minyatür, tezeyin, hat, musiki ve şiir gibi sanat dallarında da yukarıda değinilen estetik görüşün hâkimiyetinden

söz edilebilir. İslam sanatları estetiğinin kendisinden neşet eden sanat eserlerine yansımalarını görmek ve onun kuram ve ilkelerini tespit etmek amacıyla kaleme alınan eser, yazar tarafından Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 2018 yılında tamamlanan "İslam Sanatları Estetiği Açısından Klasik Türk Şiiri" adlı doktora tezinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Yazarın eseri kaleme alırken İslam sanatına dair kavramların yeniden belirlenme ve yorumlanma ihtiyacından hareket ettiğini de belirtmek gerekir. Eser giriş bölümü dışında altı ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar; *İslam Sanatının Temel Kaynakları*, *Kozmolojik İdrak*, *İslam Düşüncesinde Zaman*, *İslam Düşüncesinde Mekân*, *İslam Sanatçısının Kimliği*, *İslam Sanatına Dair Kavramlar* şeklinde sıralanmıştır.

Eserin giriş bölümünde İslam sanatlarını icra eden sanatçının özellikleri ve sanata bakış açısı ele alınmıştır. Bu kısımda sanatçının düşünce dünyasındaki kararsızlık ve gelgitler ile hareket etmeyip hakiki güzelliği işaret etmekle yükümlü olduğu ve İslam sanatında, sanatçının "trajedi"sine yer olmadığı ifade edilmiştir. Ancak bu şekilde nesnelere sanat eserinde hakikati işaret etmesi anlamına gelen "tezyin" in sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bununla birlikte İslam düşüncesinde sanatın, sanatçının kendi kişiliğini oluşturmak amacıyla çıktığı bir Tanrı ile mücadele serüveni olarak değil "mükellef insan" olma ve Allah'ın yeryüzündeki halifesi olduğunu kavrama yolculuğu olarak görüldüğü belirtilmiştir. Eserde, bu bakış açısı sayesinde İslam sanat geleneğinde sanatçının ön plana çıkmadığı ve imtiyazlı bir sanatçı zümresinin oluşmadığına da değinilerek sanat faaliyetinin sanatçının diğer eylemlerinden ayrı tutulmaması ve "amel" olarak değerlendirilmesi konusu üzerinde durulmuştur. Bu bölümde klasik dönem anlayışında "sanat" ile "güzel sanat" arasında bir ayrım yapılmadığı ve güzel olanın iyi, iyi olanın da güzel olduğu düşüncesi ile hareket edildiği ifade edilmiştir. Yazar bu bölümde düşünce tarihinde estetik üzerine yapılmış tartışmalara da değinerek Platon, Aristoteles, Plotinos gibi filozofların konu ile ilgili görüşlerini aktarıp Grabar, Kuban, Creswell ve Herzfeld gibi araştırmacıların isimlerini zikrettikten sonra İslam'da Sanat ve Estetik konusuna geçmiştir. *İslam'da Sanat ve Estetik* başlığı altında önce İslam sanatının bir "temaşa" yolculuğu ve dünyayı güzelleştirme faaliyeti olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde sanatın tarifini veren yazar İslam sanatında fayda ve işlevselliğin ön planda olduğunu vurgulayarak bunun gerekçelerini izah etmiştir. Bu başlık altında ayrıca İslam'da sanat faaliyetinin "kutsal sanat" olarak isimlendirildiği ve bu bilinçle hareket eden sanatçının da ortaya çıkan ürünü kendi eseri olarak görmeyip eseri ile övünmediği, güzel olanın yalnızca Allah'a ait olduğu bilinciyle hareket ettiği meselesi üzerinde durulmuştur. Mustafa Uğur Karadeniz, İslam sanatında sabitleme ve dondurulmaya yer olmadığını açıklarken mima-

rinin planlarla sabitlenemeyeceği gibi müziğin de notaya geçirilerek kalıplaştırılmayacağını ifade eder ve aydınlanma çağı ile birlikte her şeyi kontrol etme amacı güdülerek kayıt ve sabitlemeye gidildiğini vurgulamaktadır. İslam estetiğinde sanatın hayattan kopuk olmaması, onun özel mekânlarla ve belli bir dönemle sınırlandırılmaması da yazarın bu bölümde üzerinde durduğu konular arasındadır.

Eserin birinci ana başlığı olan *İslam Sanatının Temel Kaynakları* bölümünde söz konusu kaynaklar incelenmiştir. Bu kaynaklar; Kur'an, Hadis, Kâbe, Kelam ve Tasavvuf olarak sıralanmıştır. Kur'an'ın kaynaklığından bahsedilen kısımda, İslam düşüncesinde sanat ve estetiğe dair tartışmaların edebiyat alanında ortaya çıktığı vurgulanarak Hz. Peygamber'in vefatından sonra Kur'an'ın anlaşılması gayesiyle dil bilimi ve söz sanatlarının doğduğu belirtilmiştir. Yine İslam sanatına dair kavramlardan "açıklık-anlaşılabilirlik", "adalet", "gayri şahsîlik", "gerilimsizlik", "tasvirde kaçınma", "tenevvü" ve "üsluplaştırma"nın Kur'an kaynaklı olduğuna dikkat çekilmiştir. Hadislerin kaynaklığından bahsedilen kısımda Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetinden örnekler verilerek İslam sanatlarına kaynaklığına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Kâbe'nin ise bir yönelme mekânı olarak İslam sanatlarına kaynaklık ettiği ve İslam sanatlarının perspektifi değil çoklu bakış açısını tercih etmesinde Kâbe'nin rolü olduğu ifade edilmiştir. Kelam ilminin kaynaklığından söz edilirken İslam sanatlarındaki "temaşa", "açıklık-anlaşılabilirlik", "adalet", "tabiatla uyum" ve "telkinden kaçınma" kavramlarının kelam ile olan ilişkisine değinilmiştir. Tasavvufun kaynaklığı konusunda ise insanın zıtlarla dolu bu fani âlemdeki güzeli arama serüveni ile tasavvuftaki hakikati arama arayışı arasında bir ilişki kurularak İslam sanatında "tasvirde kaçınma" ve üsluplaştırma'nın benimsenmesinde tasavvufun etkisi üzerinde durulmuştur.

Eserin ikinci ana başlığı olan *Kozmolojik İdrak* bölümünde kozmoloji ve ontoloji kavramları ile İslam sanatlarının ilişkisi ele alınmıştır. Yazar bu konudaki tespitlerini ortaya koyarken birer İslam sanatı olarak şiirde sevgili tipinin sultan-güneş metaforuyla, mimaride kubbenin gök-felek kavramlarıyla açıklanmasını İslam sanatındaki kozmolojik idrak düşüncesinin bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Mesele üzerine tespitlerini sürdüren yazar İslam sanatlarındaki kozmolojik idrak düşüncesinin Zorunlu Varlık (Vâcibü'l-vücut) olan Allah'ın "ol" (kün) emri ile ortaya çıktığını ve İslam sanatının meşrutiyyetini bu kozmolojik idraktan aldığını ifade etmiştir. Bu bölümde *A'yân-ı Sâbite* konusuna da bir alt başlık açılmıştır. "Dış âlemde var olan eşyanın Allah'ın ilmindeki hakikatleri" olarak tanımlanan bu kavramın İslam sanatçısının bakış açısını etkilediği ifade edilmiştir. Buna göre İslam sanatçısının eser ortaya koyarken ele alacağı varlığın gerçek özünün, görünen boyutu olmadığına idraki ile hareket ettiği ve "gerçek"ten yola çıkarak "hakikat"e yöneldiği vurgulanmıştır.

Bu bölümde açılan ikinci alt başlık ise *Âlem-i Misâl*'dir. Berzah âlemi olarak da isimlendirilen bu âlem “her ferdin cisimler âleminde alacağı şeklin bir benzerinin bulunduğu âlem” olarak tarif edilmektedir. Yazar İslam sanat düşüncesine göre bu dünyadaki varlıkların ancak birer gölge mukabilinde olduğunu ve ancak âlem-i misâldeki gerçek temsilleri ile anlam kazanacağını dile getirmiştir. Bu bağlamda İslam sanat anlayışında “arayış” değil, “yürüyüş”ün esas olduğunun tespiti yapılmıştır. Bu bölümde açılan son alt başlık ise *Ay Altı ve Ay Üstü Âlem*'dir. Ay altı âlemdeki varlıkların mükemmel olmayan, fani varlıklar olduğu ve bozulmaya müsait yapıda buldukları ifade edilirken; ay üstü varlıkların mükemmel oldukları, çirkinlik ve bozulma gibi kusurlarının bulunmadığı açıklanmıştır. Bu bakımdan bir varlığın güzelliğinin onun Mutlak Güzellik sahibi olan (Vâcibü'l-vücut)'a yakınlığı ölçüsünde artacağı ifade edilmiştir.

Eserin üçüncü ana başlığı olan *İslam Düşüncesinde Zaman* bölümünde Mustafa Uğur Karadeniz “an” kavramına dikkat çekmiştir. Karadeniz, “zamanın belli bir birimi” olarak tarif edilen bu kavramın, kelimcılara göre zamanın en küçük ve artık bölünmesinin imkânsız olduğu birimi olarak tanımlandığını dile getirmiştir. An'ların Allah'ın iradesinde olduğu bilinci ile hareket eden İslam sanatçısının bir trajedi ve gerilim duygusu yaşamayacağı belirtilmiştir. İslam sanatında “aşinalık”, “hendesi”, “tekrar” ve “modüler yapı” gibi kavramların ortaya çıkmasında İslam düşüncesindeki “an” kavramının yorumlanma biçiminin etkili olduğu tespiti yapılmıştır. Yazar bu meseleyi ele alırken İslam sanatlarında kronolojik bir zaman telakkisi yerine dairesel ve tekrara dayalı bir zaman düşüncesi ile hareket edildiğine de değinmiştir. Bu bakış açısı ile hareket eden sanatçının “eski”nin her daim “yeni”leneceği bilinciyle eser meydana getirdiği ve buradan “tenevvü”nün ortaya çıktığından bahsetmiştir. Yazar bunun sonucu olarak İslam sanatçısının beyhude bir özgünlük çabası içerisine girmediyi de belirtmiştir.

Eserin dördüncü ana başlığı olan *İslam Düşüncesinde Mekân* bölümünde yazar, “Bütün yeryüzü bir mescittir.” (Müslim, 522) hadisinin İslam sanatçısına geniş açılımlar sağladığına değinerek bu şekilde bir mekân tasavvurunun bölünmemiş ve evrensel bütünlüğün bir parçası olarak kalmış olduğunu ifade etmiştir. Bu mekân tasavvurunun temelinde ise tevhid kavramının yer aldığını eklemiştir. Yazar, İslam sanatının mekân düşüncesinde bahçenin önemine uzun yer verdiği eserinde Klasik Türk şiirinde sevgilinin yaşadığı mekânların bahçeyi hatırlatacak şekilde dizayn edildiğini, bunun da cennet bahçelerinden ilham alınarak yapıldığını vurgulamıştır. Bu bölümde Türk bahçelerinin özelliklerine de değinen yazar başka yazar ve düşünürlerin görüşlerinden örnekler vererek konuyu detaylı bir şekilde ele almıştır.

Eserin beşinci ana başlığı olan *İslam Sanatçısının Kimliği* bölümünde yazar Mustafa Uğur Karadeniz, İslam düşüncesinde sanatla meşguliyetin sanatçının

diğer fiillerinden ayrı ve üstün bir faaliyet olmadığını, bunun bir sonucu olarak da İslam sanatçısının ayrıcalıklı ve seçkin bir konumda görülmediğini özellikle dile getirmiştir. Sanatçının nefsinin bir kenara bırakarak, egodan arınmış bir şekilde sanatını icra ettiğini söyleyen yazar İslam sanatçısının, herkesin yitlik malı olarak değerlendirilen hikmetli güzelliğinin peşinde olduğunu ifade etmiştir. Yine bu bölümde İslam sanatçısının muhatabını etkileme ve yönlendirme çabası içerisinde olmadığı, ortaya koyduğu eser ile övünmekten kaçındığı belirtilmiştir. Bu bakış açısı ile sanatçının, eserini kulluk bilinciyle yaptığı bir dua olarak gördüğü değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

Eserin altıncı ve son ana başlığı olan *İslam Sanatına Dair Kavramlar* bölümünde Açıklık-Anlaşılabilirlik, Aşinalık, Beka Arzusunun Önüne Geçme, Fayda-Fonksiyonellik, Gayrişahsilik, Hensesi, Hüsün ve Cemal, Hüzün, İhsan, Kozmolojik İdrak, Modüler Yapı, Sonsuzluk, Tabiatla Uyum, Tasirden Kaçınma, Teksif, Telkinden Kaçınma, Tenazur, Tenevvü, Tenzih, Tersten Perspektif, Tevazu, Tevhid ve Üsluplaştırma alt başlıklarına yer verilmiş ve bu kavramlar İslam sanatları estetiği bağlamında ele alınarak açıklanmıştır. Çalışmamızın sınırları bu kavramlara yazarın getirdiği ayrıntılı açıklamaların tamamına yer vermeye müsait olmadığından bunlardan birkaçına değinmekle yetineceğiz. Yazar Mustafa Uğur Karadeniz, İslam sanatına dair kavramları ele aldığı bölümün başında bu kavramlara kesin çizgiler çizmenin ve bağlamını sınırlamanın güç olduğunu belirterek kavram sayısının yeni çalışmalarla daha da artırılabilirliğini ifade etmiştir. Yazar, bu kavramlardan hareketle İslam sanatlarının temel özelliklerinin anlaşılmasının kolaylaşacağını da vurgulayarak kavramsal düzlemin bu sanatlara dair kriterler oluşturması bakımından önemli görüldüğü için tercih edildiği bilgisini vermiştir.

Açıklık-Anlaşılabilirlik kavramı Kur'an'ın açık ve anlaşılır olma niteliğinden yola çıkılarak ele alınmıştır. Kur'an'ın anlaşılması için ortaya çıkan belâgat ilminin İslam sanatlarının açıklık ve anlaşılır olma özelliğini benimsemesinde etkili olduğu belirtilmiştir. *Aşinalık* kavramı hakkında bilgi verilirken İslam sanatlarının yenilik tutkusunda olmadığı gibi eskiyi tekrar etmeyi de kusur olarak görmediği ifade edilmiştir. Bu bakımdan aşinalık hissini İslam sanatlarında aranan bir durum olduğu belirtilmiştir. Bu anlayışa göre sanat bir yolculuktur. Modern sanat bilinmeyene ve gizemli olana yolculuk iken İslam sanatı aşına olunan bir menzile doğru gerçekleştirilen yolculuktur. İslam sanatlarına dair kavramlardan biri olan *Beka Arzusunun Önüne Geçme* konusu incelenirken genel anlamda sanatın bu dünyada eser bırakarak hatırlanmaya vesile olması ve adını bâkî kılma arzusu ile icra edildiği belirtilerek İslam sanatında böyle bir isteğin hoş karşılanmayacağından bahsedilmiştir. Çünkü İslam sanatçısında kaderine razı olma durumu söz konusudur. Bu düşünce sisteminin oluşmasında katkısı bulunan şahsiyetlerden biri olan İbn Arabî'nin tarifleriyle "dünya

bir köprüdür ve köprü üzerine ev yapılmaz.” *Hüzün* kavramının ele alındığı bölümde yazar İslam sanatında hüznün kaynağının, bir bahçe olarak tasavvur edilen cennete duyulan özlem olduğunu söylemektedir. Ancak yazarın ifadesiyle İslam sanatçısının hüznü bir melankoli ya da bunun getirdiği bir ümitsizlik ve karamsarlık hâli değildir.

Mustafa Uğur Karadeniz, İslam sanatının önemli kavramlarından biri olan *Kemâl*’den bahsederken kemâlin zaten güzelin temel niteliği olduğu fikrinden hareketle sanatçının onu yaratma veya icat etme gibi bir gaye ile hareket etmesinin söz konusu olmadığını, İslam sanatçısının amacının güzelliği keşfetme olduğunu dile getirmiştir. Bir kavram olarak *Modüler Yapı*’nın açıklandığı kısımda Klasik Türk şiirindeki beyit sistemine değinilmiştir. Beyitlerin hem ayrı ayrı anlam taşıyıp şiirin bütününden bağımsız olarak değerlendirilebilmesi ama aynı zamanda ait olduğu nazım biçiminin bir parçası olarak şiire anlam katması modüler yapıya örnek olarak verilmiştir. Bu başlık altında ay altı ve ay üstü kavramına da değinilmiş, modüler yapı ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Yine İslam sanatlarındaki tekrar kavramı ile modüler yapının birbirini tamamladığı belirtilmiştir. *Telkinden Kaçınma* başlığı altında yazar, İslam sanatçısının muhatabını büyüleyici bir etki altında bırakma, onun idaresini devre dışı bırakarak pasif bir konuma getirme amacı gümediğini, aksine bir gözlemci olarak muhatabın aktif bir seyirci olmasını amaçladığını belirtmiştir. Konu ile ilgili Hiltenbrand’ın tespitlerine yer yerer yazar, Hristiyan mimarisinin bir örneği olan Ayasofya’nın esrar ve belirsizlik duygularını, Osmanlı mimari tarzının ise açıklığı ön plana çıkardığını dile getirmiştir. *Tenevvü* kavramını “çeşitleme” olarak da isimlendiren yazar, tenevvünün İslam sanatçısı tarafından benzer veya aynı imgelerin her eserde tekrar edilmesi ile meydana gelen bir üslup tarzı olduğunu belirtmiştir. Buna verilen örneklerden biri de Klasik Türk şiirinde kullanılan mazmunlardır. Bu hazır kalıpların kullanılması sanatçı için bir kolaylık gibi görünse de aslında burada önemli olanın konu değil üslup olması bakımından kolaylıktan söz edilemeyeceğine değinilmiştir. Bir nakkaşın resimleyeceği bir kitabı eline aldığı yapacağı ilk iş hazır malzemeyi bir araya getirmek gibi görünse de eğer sanatçı iradesi ile müdahale etmezse ortaya sıradan bir kompozisyon çıkacağı belirtilerek İslam sanatında tenevvünün önemine vurgu yapılmıştır. Yazar bu bölümde Klasik Osmanlı mimarisinden de örnek vererek camiler için özel plan tipleri olmasına rağmen yapının inşası sürecinde koşullara göre birçok özel niteliğin eklendiğini ifade etmiştir. Daha önce de değinildiği gibi İslam sanat anlayışında mimarının planlarla sabitlenmesine ve müziğin de notaya alınarak kalıplaştırılmasına yer olmadığı belirtilmiştir. Ancak Rönesans ve Aydınlanma ile insanı geleneğin etkisinden soyutlama ve her alanda akli merkeze alarak düzenleme yapma düşüncesi ile hareket

edilerek tenevvü yani çeşitlemenin değil sabitlemenin amaçlandığı ifade edilmiştir.

İslam estetiğine dair kavram ve ilkelerin derinlemesine ele alınıp somut başlıklar altında verildiği eser zengin bir kaynakçaya sahiptir. Kitap hazırlanırken çoğunluğu İslam sanatına dair temel kaynaklar olmak üzere yerli ve batılı çok sayıda müellifin eserinden istifade edilmiştir.

Doç. Dr. Mustafa Uğur Karadeniz'in "İslam Sanatlarında Estetik Güzeli Anlamak" isimli eseri, İslam sanat ve estetiğinin düşünce alt yapısı üzerine yapılan tespitler ve bu sanatın kaynaklarının derinlemesine incelenmesi bakımından önem arz etmektedir. Yine eserde İslam düşüncesine göre zaman ve mekân konusuna geniş yer verilmesi; İslam sanatçısının kimliği üzerinde durulması eserin dikkat çeken diğer yönleridir. Eseri önemli ve değerli kılan özelliklerinden birinin de İslam sanatına dair kaynakların belli bir sistematik içerisinde ve birbiri ile olan ilişkilerine yeri geldikçe vurgu yapılarak verilmesi olduğu söylenebilir. Zira okuyucu bir kavram ile ilgili yeteri kadar anlaşılmayan noktaları başka bir kavramı okurken, yazarın kurduğu bağlantılar sayesinde zihninde açıklığa kavuşturabilmektedir. Kavramların açıklanmasında İslam'ın temel kaynakları ile birlikte, İslam düşünce ve din bilginlerinin yanı sıra Batılı filozof ve bilim insanlarının fikirlerinden de istifade edilmesi okuyucunun meseleyi daha geniş bir bakış açısıyla görüp anlamasına imkân vermektedir. Özellikle Klasik Türk Edebiyatı ve İslam Sanatları alanında çalışmalar yapan araştırmacılar için bir kaynak eser olma özelliği taşıyan bu çalışma, ilgi duyan tüm araştırmacı ve okurların istifade edebileceği bir dil ve üslupta kaleme alınmıştır. Böyle kıymetli bir eseri büyük bir emek ve özveri ile ortaya koyan Doç. Dr. Mustafa Uğur Karadeniz'e bütün okurlar adına teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

Karadeniz, Mustafa Uğur (2020); *İslam Sanatlarında Estetik Güzeli Anlamak*, Ketebe Yayınları, 1. bs, İstanbul.